

ULOGA ŠUMA I ŠUMARSTVA U TURIZMU I ZAŠTITI PRIRODE NA PODRUČJU ZADARSKE ŽUPANIJE

THE ROLE OF FORESTS AND FORESTRY IN TOURISM AND NATURE PROTECTION IN THE ZADAR COUNTY AREA

Vesna KRPINA¹, Željko ŠPANJOL², Anamarija JAZBEC²

Sažetak

Općekorisne funkcije šuma glavni su nosioci vrijednosti mediteranskih šuma. Osnovni cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi ulogu šuma i šumarstva u turizmu i zaštiti prirode. Pozornost je usmjerena na turističko-rekreativnu funkciju šuma kao sastavni dio općekorisnih funkcija šuma, koje svojim položajem, izgledom ili nekim drugim funkcijama povećavaju turistički promet. U radu je izvršena valorizacija općekorisnih funkcija šuma u Zadarskoj županiji, te valorizacija turističko-rekreativne funkcije i ostalih općekorisnih funkcija šuma uzimajući u obzir sve relevantne parametre za ocjenjivanje prema Pravilniku za uređivanje šuma (111/06.) i Pravilnika o utvrđivanju naknade za prenesena i ograničena prava na šumi i šumskom zemljištu (NN 131/06), na izabranim turističkim lokalitetima (Hotel Alan, Starigrad – Paklenica; TN Zaton, Zaton; TN Crvena Luka, Biograd i Hotel Kolovare u Zadru) u kojima je obavljeno i anketiranje turista. Odabrana metoda anketiranja je samostalno popunjavanje upitnika od strane turista. Anketa je bila podijeljena u četiri tematske cjeline: sociodemografski profil turista, motivacija za dolazak i zadovoljstvo ponudom u Zadarskoj županiji kao turističkom odredištu, te stav o šumi. Rezultati istraživanja pokazuju da turisti na odmoru u Zadarskoj Županiji najviše žele upoznati prirodu (68 %) i zaštićene objekte prirode (53 %), a najzadovoljniji su ljepotom prirode i ekološkom očuvanosti. Šuma im je privlačna kao ambijentalni ugođaj i prostor za rekreativne aktivnosti. Obilježje ispitanika kao što je zemlja stalnog boravka, zanimanje i dob utjecali su na njihovo isticanje važnosti za pojedine faktore. Temeljem istraživanja na kraju rada dati su prijedlozi poboljšanja dijela šumskog prostora u turističke i rekreativne svrhe, uključivanje u turističku ponudu Zadarske županije, te stvaranje novog prihoda za mediteransko šumarstvo.

KLJUČNE RIJEČI: šuma, zaštita prirode, turizam, turistički proizvod.

UVOD

Introduction

Ekonomski gledano nematerijalne usluge su glavni proizvod, pa stoga i glavni nositelj troškova gospodarenja namijenjenih za biološku obnovu šuma na šumskim površi-

nama Mediterana. Veći dio ukupnih planiranih troškova za biološku obnovu šuma pokriva se prihodom od naknade za korištenje OKFŠ-a (općekorisne funkcije šuma) koju plaća privreda Republike Hrvatske putem posebnog poreza od 0,0265 % (NN 39/12) na prihod gospodarskih subjekata. Ostali osnovni prihodi su odštete po osnovi naknada za ko-

¹ Mr. sc. Vesna Krpina, „Hrvatske šume“ d.o.o., UŠP Split, Ulica Kralja Zvonimira 35, 21 000 Split
e-mail: vesna.krpina@hrsume.hr

² Izv. Prof. dr. sc. Željko Španjol, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska 25, 10 000 Zagreb
e-mail: zspanjol@sumfak.hr, Izv. Prof. dr. sc. Anamarija Jazbec, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska 25, 10 000 Zagreb
e-mail: ajazbec@sumfak.hr

rištenje (izuzimanje sastojina iz redovnoga gospodarenja; korištenje šumskih cjelina za neke turističke svrhe i korištenje prostora šume za različite rekreacijske sadržaje), i naknada za počinjene šumske štete.

Prirodni okoliš u turističkim destinacijama na jadranskoj obali uglavnom čini more, šume i šumsko zemljište (kamenjar ili degradacijski oblici vegetacije) najčešće je javno dobro dostupno svima. I dok pružatelji turističkih usluga koriste to javno dobro kao jedan od glavnih privlačnih faktora turističkih destinacija te tako kroz prodaju turističke usluge ubiru i stanovitu rentu, vrijednost javnog dobra u turizmu, pa tako i mediteranskih šuma u turizmu, nije sustavno istraživana u nas do 1997. godine.

Inicijativu za jedno takvo istraživanje dala je Svjetska banka, koja je preko Ministarstva poljoprivrede i šumarstva pokrenula projekt za vrednovanje šuma u turizmu hrvatskih priobalnih destinacija (Horak i Tadej 1995). U okviru Projekta zaštite i unapređenja obalnih šuma u Hrvatskoj, u 2000. godini, Institut za turizam iz Zagreba kao koordinator aktivnosti, došao je do rezultata koji su ukazali na zainteresiranost turističkih djelatnika da se aktivno uključe u prijedloge plana rada aktivnosti jer su obalne šume prepoznate kao važan dio privlačnosti ukupnoga turističkoga proizvoda.

Turizam i s njim povezane aktivnosti pružaju najveće gospodarske mogućnosti za razvoj obalne Hrvatske. U skladu s rastom ekološke informiranosti i osvještenosti turista nameće se nužno promišljanje o ekološkoj očuvanosti i krajobraznoj vrijednosti turističke destinacije posebice u kontekstu turističke privlačnosti i konkurencije.

Valja spomenuti neke od najznačajnijih autora i njihove radove koji se bave izučavanjem cjelovitoga problema više-funkcionalnoga značaja i vrednovanja šuma i njezinih ekoloških i socijalno-okolišnih koristi. Tako je već Golubović (1978) utvrdio vrijednost konkretne turističko-rekreacijske šumske sastojine. Prpić (1992) opisuje i razvrstava općekorisne funkcije šuma u društvene ili socijalne, te u ekološke ili zaštitne uzimajući u obzir prirodnu raznolikost Hrvatske kao i težnju za većim razvojem turizma. Važnost športskoga i rekreacijskoga turizma naglašava Bartoluci (1995), te prikazuje metodologiju vrednovanja ekonomskih učinaka športsko-rekreacijskoga turizma uz ocjenu mogućnosti njegova razvoja kao dijela ukupnoga turističkoga razvoja. Tadej (1996) ukazuje na to da šumske površine obalnog i otočnog dijela Hrvatske pripadaju turističkom području, određištu domaćih i stranih turista 3-10 puta brojnijim od domaćega stanovništva. Vrijedan osvrt na mogućnosti i probleme pri vrednovanju šuma u njihovoj ukupnosti daje Sabadi (1997), te objašnjava sve vrijednosne komponente ukupne ekonomske vrijednosti šuma. Krznar i Lindić (1999) iznose metodologiju vrednovanja korisnosti zdravstvenih i krajobraznih socijalno-okolišnih usluga kao sastavnice definiranoga sustava ukupne gospodarske vrijed-

nosti šuma. Za obje usluge šuma definirani su vanjski i unutarnji činitelji. Krznar, Lindić i Vuletić (2000) na primjeru otoka Korčule razvijaju metodologiju vrednovanja korisnosti turističko-rekreacijskih usluga šuma a ponovo na temelju vanjskih i unutarnjih činitelja.

Biškup i Vondra (1995) u sociološkoj analizi javnoga mišljenja stanovnika priobalnoga područja iznose stavove pojedinih prema obnovi izgorjelih šuma, izboru vrsta za pošumljavanje, načinima korištenja prostora. Horak i Tadej (1995) vrednuju značaj šume u turističkoj ponudi i pri oblikovanju našega turističkoga proizvoda. Horak i Weber (1997) izlažu interesantne rezultate istraživanja šume kao faktora atraktivnosti primorskih turističkih destinacija na primjeru Dalmacije. Tako turisti vežu miris borove šume i zelenu boju uz ugodu godišnjeg odmora u Hrvatskoj, a upravitelji hotela smatraju da bi morali spustiti cijenu smještaja i do 30 % ako bi šuma u okolici izgorjela. Horak (1997) ukazuje na utjecaj šumskog pokrova u okolici hotela na cijene hotelskog smještaja u primorskim turističkim odredištima. Nalazi da je utjecaj šumskog pokrova, iako eksplicite neizrečen u kalkulacijama hotelskih cijena veoma bitan. Rezultati analize pokazuju da se cijena smještaja smanjuje kako se smanjuje i veličina šume oko hotela. Horak (1998) iznosi da su turisti voljni platiti veći iznos za smještaj ili boravišnu pristojbu ako bi znali da je taj iznos namijenjen zaštiti postojećih šuma i pošumljavanju izgorjenih površina. Horak i Marušić (2000) prikazuju rezultate terenskoga istraživanja iz 1995. god., prema kojemu je za zaštitu šuma u vizuri 75 % turista spremno platiti u prosjeku 2,58 USD više po noćenju kad bi se taj novac iskoristio za zaštitu šuma od požara. Horak, Marušić i Weber (2001) iznose vrlo značajne i interesantne podatke o stavovima lokalnoga stanovništva prema šumskim resursima.

Obalne šume, zajedno s ostalim atributima priobalnoga pejzaža, pridonose atraktivnosti odmorišnih obalnih destinacija. Istraživanja (Weber, Marušić i dr. 2002, Čorak, Marušić i dr. 2005) potvrđuju da su prirodne ljepote jedan od glavnih motiva za dolazak turista u priobalne destinacije u Hrvatskoj.

Rezultate bodovnoga vrednovanja socijalnih usluga gospodarskih šuma otoka Mljeta objavljuje Vuletić (2001) gdje vrijednosti iskazuje povoljnostima za zadovoljavanje pojedinih usluga i iznosi usporedbu između pojedinih usluga i vrsta sastojina. Važno je istaknuti da su za turističko-rekreacijsku uslugu šuma povoljnijima pokazale sastojine alepskoga bora od makija i gariga.

Vuletić (2002) je u svom radu vrednovala sve nematerijalne usluge šuma, kao i pritiske mogućih korisnika šumskoga prostora u turističke i rekreacijske svrhe na području otoka Korčule. Sabadi i dr. (2005) iznose rezultate metode troškova putovanja (Travel cost method – TCM) gdje su potrošači u Hrvatskoj spremni više platiti € 2,85/ha za rekreacij-

sku funkciju šuma. Usporedbu triju metoda vrednovanja ekonomskih vrijednosti obalni šuma u turizmu daju Marušić, Horak i Navrud (2005). Sva ova istraživanja bila su poticaj za istraživanje na području Zadarske županije sa ciljem određivanja stava turista prema šumi i zaštiti prirode, motiviranosti za dolazak u turistička odredišta i zadovoljstvo elementima turističke ponude Zadarske županije.

Provedena istraživanja temeljena su na suvremenim teorijskim spoznajama uz uvažavanje utjecaja globalizacije, te temeljnog mega-trenda i prepoznatljivih turističkih kretanja kada je riječ o kvaliteti i percepciji prirode i okoliša. Istraživanjem su se željeli sagledati prostorni, resursni i ekonomski preduvjeti u oblikovanju šume i stanja prirode kao proizvoda date turističke destinacije. Rezultati istraživanja usmjereni su na ocjenu destinacijskog identiteta.

MATERIJALI I METODA RADA

Material and methods

Anketiranjem stacioniranih gostiju testiran je njihov stav o šumi, značaj šume pri putovanju i oko smještajnoga objekta, sklonost za rekreativnim aktivnostima u šumi, razina ekološke spremnosti te spremnost gostiju za plaćanje dodatne takse za zaštitu, čuvanje i ekološke koristi koje šuma pruža u okolici turističke destinacije.

Područje istraživanja – Research area

Zadarska županija obuhvaća površinu od 3.641,91 km² od kojeg na šume i šumska zemljišta otpada 1.137,57 km² ili 31,2 % kopnene površine. To je prostor mnogobrojnih geomorfoloških i bioloških raznolikosti počevši od kontinentalnih visoravni jugoistočne Like, preko Velebita, krških platoa Ravnih kotara i Bukovice, do zadarsko-biogradskega primorja s pripadajućim otocima. Na temelju postavljenih ciljeva istraživanja izabrana su četiri turistička lokaliteta koja ostvaruju reprezentativni broj noćenja u Županiji u razdoblju od 2001. do 2005. godine, a u svom sastavu imaju šumu te su u blizini zaštićenih objekata prirode. To su: turističko naselje (TN) Zaton u Zatonu, turističko naselje (TN) Crvena Luka u Biograd n/m, hotel Alan u Starigrad-Paklenici i hotel Kolovare u Zadru. Istraživanje je na izabranim turističkim lokalitetima imalo za cilj utvrditi vrijednost i mogućnost valorizacije turističko-rekreativne

funkcije šuma kao sastavnice općekorisnih funkcija šuma (OKFŠ).

Turizam u Zadarskoj županiji – Tourism in the Zadar County area

Zadarska županija predstavlja vrlo privlačno turističko odredište koja uz čisto more, puno sunca i sačuvanu prirodu, pruža veliki estetski dojam i opuštajući ugođaj za provođenje odmora. Prije Domovinskog rata na ovom području ostvarivalo se oko 4,3 milijuna turističkih noćenja godišnje. Rat i razdoblje neposredno iza rata pogodilo je i turističko gospodarstvo. Međutim zadnjih godina, posebice nakon gradnje auto puta, dolazi do naglog uzleta turizma na ovom prostoru. U 2013. godini u Zadarskoj županiji je ostvareno 1.170.505 dolazaka i 8.476.548 noćenja. Time ona ima udio od 14 % od sveukupnog hrvatskog turizma (9.131.905 dolazaka, te 55.062.134 noćenja). Prema službenim podacima Hrvatske turističke zajednice Zadarska županija je u 2011-oj godini brojala 113.481 broj turističkih kreveta, od čega u hotelima 7.830. Značajni su i drugi objekti kao što je 20-tak auto-kampova s oko 20.000 smještajnih mjesta te velik udio u ponudi tzv. kućna radinost s čitavim spektrom različitih usluga.

Većina kategorija prirodnih vrijednosti prema Zakonu o zaštiti prirode RH (NN 80/13) može imati određenu turističku važnost.

Nacionalni parkovi i parkovi prirode osobito su zanimljivi za razvoj turizma te predstavljaju specifičnu turističku atrakciju i destinaciju. Zbog svoje prostranosti, u njima se treba osmisliti odgovarajući sustav kretanja i aktivnosti posjetitelja u skladu s ciljevima njihove zaštite.

Razvoj turizma unutar nacionalnog parka Paklenica – The development of tourism inside the National Park Paklenica

Izuzetna floristička, faunistička te geomorfološka vrijednost NP Paklenica daje značajnu turističko-rekreativnu funkciju organiziranu na principima održivosti i provođenja edukacije.

Blizina mora, jadranske magistrale i smještajnih kapaciteta na obali pridonijeli su razvitku turizma i rastu broja posjetitelja. Na ulazu u NP na početku kanjona Velika Paklenica

Tablica 1. Broj posjetitelja u NP Paklenica po godinama
Table 1 The number of visitors to the NP Paklenica per years

Godina (Year)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Broj posjetitelja – The number of visitors	86.737	105.017	102.183	108.414	113.920	99.612	106.023	110.673	105.452	107.858	112.740	109.588	107.971

Izvor: Javna ustanova NP Paklenica, 2013

organizirana je cjelodnevna recepcijska služba, gdje se od 1998. godine svakodnevno bilježi broj i struktura posjetitelja (tablica 1).

Iz priložene tablice vidljiv je godišnji broj posjetitelja u razdoblju od 2001 – 2013. godine. Najbrojnija skupina posjetitelja su šetači. Slijedeća skupina po brojnosti su penjači/alpinisti (Jović 2004). Posjetitelja u jednom danu u kanjonu Velike Paklenice zna biti između 1.500-2.000. Prema mišljenju stručne službe NP Paklenica taj broj bi se trebao smanjiti na 500-800 posjetitelja po danu kako bi se kvalitetnije moglo od strane službe nadzora pratiti ponašanje i kretanje posjetitelja, kao i pružiti kvalitetnija informacija na ulaznoj recepciji.

Razvoj turizma unutar parka prirode Telaščica i parka prirode Vransko jezero – *The development of tourism inside the Nature Park Telaščica and Vrana Lake Nature Park*

Posjet parku prirode uvijek je utemeljen na četiri osnovna motiva/aktivnosti: odmor i oporavak, sportska rekreacija, dokoličarska edukacija te užitek i zabava (Klarić i dr. 2006).

U PP Telaščica, temeljem Prostornog plana, dozvoljen je maksimalan broj posjetitelja do 3.000 dnevno. Služba nadzora obavlja kontrolu prostora Parka i naplatu ulaznica za posjetitelje. U tablici 2 vidljiv je trend rasta broja posjetitelja pa u 2013. godini dostiže broj od 121.497. Najznačajnija zona posjeta je zona uvale Mir.

Prema evidenciji Uprave PP Vransko jezero u 2013. godine bilo je 70.601 posjetitelja, što predstavlja porast od čak 362 % u odnosu na 2001. godinu (tablica 3).

Ipak, s obzirom na činjenicu da se Park nalazi u turistički izuzetno dinamičnom okruženju (blizina većih turističkih destinacija, biološka raznolikost, bogata kulturna i povijesna baština) njegove prednosti bi se mogle više iskoristiti.

Općekorisne funkcije šuma (OKFŠ) – *Non Wood Forest Functions (NWFF)*

OKFŠ podrazumijevaju različite neopipljive nematerijalne koristi koje šuma pruža. Ispoljava se u povoljnom utjecaju šume u prostoru na ostale ekosustave: agroekosustav, vodni ekosustav te posebice na urbano-tehnološke zajednice.

Prema Prpić (1992), OKFŠ-a se razvrstavaju u društvene ili socijalne te u ekološke ili zaštitne. Društvene (socijalne) funkcije šuma su: turistička, estetska, ekološka, rekreacijska i zdravstvena. Ekološke (zaštitne) funkcije šuma su: hidrološka, protuerozijska, zaštita od lavina, klimatska, protuimisijska, pogledne šume, vjetrobrane šume, šume za zaštitu prometnica te zaštitna područja i objekti.

Širom Europe područja proizvodnje drva i lova procjenjuju se kao stagnirajuća, dok su sve veće općekorisne funkcije šume, posebice njihovo značenje u zaštiti prirode i rekreaciji. Činjenica je da su višestruko veće vrijednosti ekoloških, klimatskih i socijalnih vrijednosti šume, u odnosu na gospodarske vrijednosti.

Vrednovanje općekorisne funkcije šuma u Republici Hrvatskoj – *Valuation of Non Wood Forest Functions in Republic of Croatia*

Šume i šumska zemljišta dobra su od interesa za RH te imaju njezinu osobitu zaštitu. Definicija OKFŠ-a dana je u članku 3. Zakona o šumama (NN 140/05). Vrednovanje OKFŠ-a u RH se radi po ozakonjenoj metodologiji vrednovanja danoj u Pravilniku o uređivanju šuma (NN 121/97 i NN 111/06).

Vrednovanje općekorisne funkcije šuma u Zadarskoj županiji – *Valuation of Non Wood Forest Functions in Zadar county*

Koristeći istu bodovnu tablicu iz dokumenta Hrvatskih šuma d.o.o. (2000), a primijenjenu na površine šuma i šum-

Tablica 2. Broj posjetitelja u PP Telaščica po godinama

Table 2 The number of visitors to the Nature Park Telaščica per years

Godina (Year)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Broj posjetitelja – The number of visitors	76.440	87.199	88.091	98.063	101.918	97.462	101.138	107.959	97.439	97.277	105.497	97.420	121.497

Izvor: Javna ustanova PP Telaščica, 2013

Tablica 3. Broj posjetitelja u PP Vransko jezero po godinama

Table 3 The number of visitors to the Vrana Lake Nature Park per years

Godina (Year)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Broj posjetitelja – The number of visitors	19.500	26.800	28.000	27.600	35.250	33.565	40.687	44.550	46.766	56.860	62.040	65.540	70.601

Izvor: Javna ustanova PP Vransko jezero, 2013

Tablica 4. Sveukupna vrijednost OKFŠ na površini kojom gospodare HŠ d.o.o. u RH

Table 4 Total value of NWFF on the surface managed by HŠ Ltd. in Republic of Croatia

Sveukupna vrijednost OKFŠ – Total value of NWFF	43. 570. 770. 663 EUR
Prosječna vrijednost OKFŠ po 1 ha – Average value of NWFF per 1 ha	21. 794 EUR
Prosječna godišnja vrijednost OKFŠ po 1 ha – Average annual values of NWFF per 1 ha	436 EUR

Izvor: Dokument "Gospodarsko vrednovanje šuma", 2000 (1 EUR = 7,5446 kn)

Tablica 5. Sveukupna vrijednost OKFŠ na površini kojom gospodare HŠ d.o.o. u Zadarskoj županiji

Table 5 Total value of NWFF on the surface managed by CF Ltd. in Zadar County

Sveukupna vrijednost OKFŠ – Total value of NWFF	3. 548. 410. 149 EUR
Prosječna vrijednost OKFŠ po 1 ha – Average value of NWFF per 1 ha	18.592 EUR
Prosječna godišnja vrijednost OKFŠ po 1 ha – Average annual values of NWFF per 1 ha	372 EUR

(1 EUR = 7,5446 kn, 2000. god.)

skog zemljišta kojima gospodare HŠ d.o.o. u Zadarskoj županiji izračunata je vrijednost OKFŠ-a (tablica 5).

U tablici 6 napravljeno je vrednovanje turističko-rekreativne funkcije šuma kao sastavnoga dijela OKFŠ-a na području izabrana četiri turistička lokaliteta u ZZ: TN Zaton, TN Crvena Luka, hotel Alan i hotel Kolovare. U okolici svih izabranih turističkih objekata nalazi se šuma. Pored toga hotel Alan je u neposrednoj blizini NP Pakle-

nica, a turističko naselje Crvena Luka u blizini PP Vransko jezero.

Metoda anketiranja i obrada podataka – *The survey method and data analysis*

Osnovni način prikupljanja podataka u ovom istraživanju bio je upitnik podijeljen turistima na izabranim smještajnim destinacijama. Upitnik je tiskan na četiri jezika: hrvat-

Tablica 6. Vrednovanje turističko-rekreativne funkcije šuma kao sastavnog dijela OKFŠ-a na području četiri izabrana turistička lokaliteta u ZZ

Table 6 Evaluation of a tourist forest functions as an integral part NWFF in four selected tourist sites in ZC

OPĆEKORISNE FUNKCIJE ŠUMA Non Wood Forest Functions												
Funkcija šume	Lokalitet	Povr.	Zaštita zemlj. i prom. od erozije, bujica i poplav	Utjecaj na vodni režim i hidro. sustav	Utjecaj na plodnost tla i poljod. Proiz.	Utjecaj na klimu	Zaštita i unapre. čovje-kova okoliša	Stvaranje kisika i pročišćavanje atmosfere	Rekr. turist. i zdrast. funkc.	Utjec na faunu i lov	Zaštit. šume i šume s posebn nam.	Uk.
Function of forests	Locality	Surface	Protect of land and roads from erosion and flood	The impact on the water regime and the hydro. system	Impact on soil fertility and agricultural production	Impact on climate	Protect and improve the enviro.	Oxygen product. and purificat. of the atmosph.	Recr. tourist and health functi.	Impact on fauna and hunt	Protect forests and forests with special purp.	Tot.
		1 ha	1 – 5	1 – 4	1 – 4	1 – 4	0 – 3	1 – 4	1 – 4	0 – 4	8 – 10	
			OCJENA									
Zaštitne šume (Protect forests)	Zaton		1	2	3	4	3	4	4	1	8	30
	Crvena luka		1	3	3	4	3	4	4	2	8	32
	Kolovare		1	1	2	4	3	4	4	0	0	19
Šume Posebne Namjene (Special purpose forests)	Alan		3	4	4	4	3	3	4	3	10	38
Ukupno (Total)			6	10	12	16	12	15	16	6	26	119

skom, engleskom, talijanskom i njemačkom. Podaci su se prikupljali metodom pismenoga, dragovoljnoga i samostal-noga ispunjavanja upitnika.

S ciljem uspješnijega provođenja terenskoga istraživanja, direktori i voditelji recepcija svih smještajnih objekata u kojima se provodilo istraživanje, bili su posebno informirani sa sadržajem cjelokupnoga istraživanja, te su pristali na prihvat ukupnog broja Upitnika i njihovu raspodjelu po smještajnim objektima. Njihovi odabrani djelatnici podijelili su Upitnik turistima, informirali ih o sadržaju, te prikupili popunjene Upitnike. Također su dobiveni i podaci o njihovoj godišnjoj smještajnoj realizaciji za razdoblje od 2001. do 2005. godine. Anketiranje se odvijalo u periodu od konca srpnja 2006. do konca listopada 2006. godine.

Ova istraživanja predstavljaju prvi prilog poznavanju ove problematike u Zadarskoj županiji i dio su permanentnog znanstvenog istraživanja koje je u tijeku. Tako će rezultati dobiveni istraživanjem u razmaku od desetak godina od radova prezentiranih u ovom radu, koliko je i inače period ponavljanja ovakvih socio-ekoloških istraživanja dati odgovor na pitanja da li se značajnije mijenja svijest o važnosti šuma kao ekološkog i turističkog čimbenika.

Izbor uzorka – *Choice of sample*

U istraživanju stavova turista koristio se stratificirani slučajni uzorak kako je to uobičajeno u ovakvim istraživanjima. Okvir za izbor uzoraka predstavili su fizički pokazatelji turističkog prometa.

Unutar destinacije uzorak je bio proporcionalno raspoređen prema vrstama smještajnih objekata i zemljama porijekla turista, uz osiguravanje minimalnog broja ispitanika po pojedinom stratumu.

Uzorkom su bile obuhvaćene tri vrste smještajnih kapaciteta (hoteli, turistička naselja i kampovi). Izabrani turistički smještajni objekti u kojima je izvršeno anketiranje ostvarili su 14,5 % turističkih dolazaka, odnosno 14,7 % turističkih noćenja Županije u razdoblju 2001–2005. U istom razdoblju ostvarili su 29,4 % turističkih dolazaka, odnosno 38 % turističkih noćenja s obzirom na promet turističkih zajednica istraživanoga područja.

Veličina uzorka definirana je za svaku destinaciju na način da se osigura reprezentativnost rezultata na razini destinacije.

Uzorak je definiran veličinom i strukturom u odnosu na populaciju turista koji su boravili u TN Zaton, TN Crvena luka, hotel Alan i hotel Kolovare, u razdoblju od 2001–2005. godine. Uspoređivanjem veličine i strukture uzorka s osnovnom populacijom turista ispitana je valjanost uzorka.

Veličina i struktura uzorka bila je određena dvjema vrstama postotaka. Prvi se odnosio na prosječni godišnji broj turista u zadanom planskom razdoblju, a drugi na raspodjelu toga broja po zemljama stalnoga boravka ispitanika.

Na temelju prosječnoga godišnjega broja turističkih dolazaka (113.855) u razdoblju 2001–2005. godine određena je veličina željenoga uzorka s udjelom od 1 % prosječnog godišnjega broja turista. Tako je dobiven broj od 1.214 upitnika koji su tiskani i pripremljeni za raspodjelu turistima po smještajnim objektima tijekom anketnoga razdoblja. Neka istraživanja obuhvaćaju uzorak i od 0,1 % od ukupnog broja dolazaka turista u turističku destinaciju tijekom prethodne turističke godine (OTPK 2012).

Oblikovanje upitnika – *Formation of the questionnaire*

Empirijsko istraživanje provedeno je primjenom sofisticiranog anketnog upitnika, prilagođenog svakoj ciljnoj skupini. Primjenjene su temeljne metodološke osnove kao u sličnim istraživanjima ovog tipa, a anketni upitnici su sačinjeni po uzorku na srodna istraživanja koja su se provodila i danas se provode kod nas i u drugim državama (TOMAS; OTPK 2012; Vuletić 2001, 2002; Čorak i dr. 2005).

Upitnik je sastavljen od 17 pitanja (izbor jednog ili više ponuđenih odgovora, putem da/ne pitanja i zaokruživanjem ocjene od 1 = najmanje do 5 = najviše).

Pitanja su raspoređena u četiri grupe. U prvoj grupi nalazi se šest pitanja o sociodemografskom profilu turista. Ostale tri grupe pitanja (stav o šumi, motivi za dolazak i zadovoljstvo ponudom u ZŽ) o osobitostima ispitanika oblikovane su uz pretpostavku da će njihovo definiranje biti vjerodostojnije ako se ispita njihov odnos prema resursima koji se procjenjuju, razini ekosvijesti i ekokulture, i sklonosti boravka u šumi, te o ZŽ kao odabranom određitu odmoru.

Također, kako bi se mogla izvršiti usporedba sa dosadašnjim istraživanjima o turizmu na području ZŽ (Čorak, Marušić i dr. 2005), grupa pitanja o sociodemografskom profilu turista, motivu dolaska i zadovoljstvo ponudom u ZŽ koncipirana su na sličan način.

Od 1.214 tiskanih upitnika, valjano je popunjeno 260 upitnika ili 21,4 %. Dobiveni uzorak od 260 ispitanika postaje temelj obrade i analize podataka.

Priprema i obrada podataka – *Preparation and processing of data*

Anketirani prikupljeni podaci unijeli su se u bazu oblikovanu u Windows EXCEL koji omogućava lagan i brz pristup podacima, te je kompatibilan sa osnovnim statističkim paketima koji mogu koristiti tako pripremljene podatke. Pitanja su razvrstana u četiri tematske cjeline.

Prva tematska cjelina opisuje uzorak ispitanika, čiji sadržaj definiraju pitanja o sociodemografskom profilu ispitanika. Druga tematska cjelina opisuje motivaciju za dolazak u ZŽ, gdje su smješteni, broj posjeta, te izvor informacije o odmoru.

Treća tematska cjelina opisuje osobitosti ispitanika: sklonosti za rekreativnim aktivnostima i okolišnim sadržajima, sklonosti prema šumi, razini saznanja o šumi i razini ekoslavosti, te spremnosti ispitanika za plaćanjem dodatne takse za zaštitu, čuvanje i ekološke koristi koje šuma pruža u okoliču turističke destinacije. Zadnja, četvrta tematska cjelina odnosi se na zadovoljstvo turističkom ponudom u ZŽ.

Obrada podataka temelji se na metodama deskriptivne statistike. Svim odgovorima se pridružuju ispitanici koji su se za njih opredijelili i to prema njihovom broju i postotnom udjelu u ukupnom broju odgovora.

Obrada pitanja je razvrstana u dva koraka. U prvom koraku se na osnovi postotnih veličina dodijeljenih pojedinim odgovorima u okviru tematskih grupa pitanja/odgovora procjenjuju činitelji koji utječu na objektivnost iskaza:

- osobne sklonosti ispitanika prema šumi, pitanjima: Što Vas privlači u šumu?, Što Vam znači šuma oko smještaj-noga objekta?
- razina saznanja ispitanika pitanjima: Koje materijalne i nematerijalne koristi od šume držite najvažnijim?
- razina ekoslavosti ispitanika pitanjima: Da li šuma u vizuri ima za Vas značaj? Da li biste bili voljni putem dodatne takse platiti za šumu na području odredišta u kojem sada boravite u ZŽ?

U drugom koraku se stavljaju pitanja vezana za šumski ekosustav i ponudu u ZŽ, a u korelaciji sa starosnom dobi, zanimanjem i zemljom stalnog boravka.

Obrada podataka i analiza je provedena uz pomoć program-skoga paketa STATISTICA 7,0 for Windows. Grafički prikazi napravljeni su u programu EXCEL i STATISTICA 7,0. Za sve procjene proporcija (postotaka) odgovora izračunati su 95 % intervali pouzdanosti i procijenjene proporcije.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Research results

Sociodemografski profil ispitanika – Sociodemographic profile of the tourist

Rezultati sociodemografskog profila ispitanika pokazuju da je najveći broj turista iz Italije (41 %) te je shodno tome podijeljen i najveći broj anketa na talijanskom jeziku. Iza Talijana slijede turisti iz Njemačke (21 %) i Austrije (12 %), dok je najmanje turista iz Slovenije (5 %). Domaćih turista bilo je 10 %. Broj ispitanika za neke zemlje podrijetla (Nizozemska, Švedska, Belgija, Švicarska, Sjeverna Afrika) nije reprezentativan, pa su stavljeni zbirno pod "druge" zemlje (11 %).

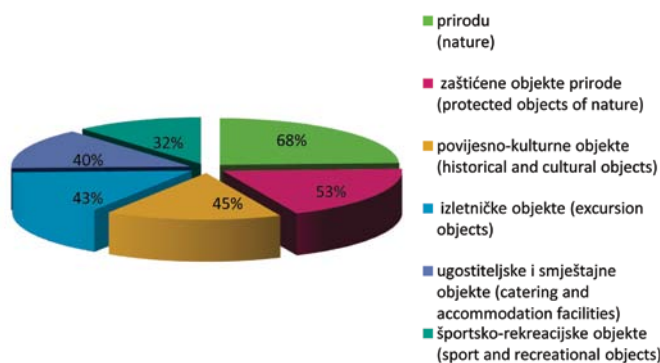
Broj muških ispitanika nešto je veći (56 %) od ženskih ispitanika (44 %).

Nešto više od jedne trećine je u dobi od 36–45 godina. Slijede sa manjim učešćem (21 %) turisti u dobi od 46–55 godina, dok je najmanje turista iznad 56 godina. Turista do 25 godina i od 26–35 godina ima približno isto.

Najviše turista po zanimanju su službenici (22 %), zatim radnici (20 %). Najmanje je domaćica (3 %). Oko 43 % ih ima završenu srednju školu. Obiteljski dolazak je dominantan – čak više od dvije trećine dolazi ih u pratnji obitelji. Gotovo podjednako (29 %) ih dolazi sa partnerom ili s prijateljima (grupom), dok 4 % ispitanika dolaze sami.

Motiv za dolazak u Zadarsku županiju – *The motive for the arrival in Zadar County*

U ZŽ dolazi se primarno zbog prirode (68 %) i posjete zaštićenim dijelovima prirode (53 %) (slika 1). Za to su se opredijelili turisti iz svih ispitanih zemalja, osim domaćih kojima su povijesno-kulturni objekti za nijansu interesantniji zbog čega su se odlučili za odmor u ZŽ, a ne u nekoj drugoj.

Slika 1. Interes za upoznavanje okolice turističkog mjesta

Figure 1 Interest to get acquainted with the surroundings of the tourist location

72 % ispitanika je prvi put u Zadarskoj županiji, međutim njih 21 % je bilo više puta. Pola od ukupnog broja ispitanika izabralo je turističko naselje za smještaj. Ispitanici su najviše informacija o odmoru u Zadarskoj županiji dobili u turističkim agencijama (46 %), te na internetu (43 %), a najmanje preko turističkih sajmov.

Zadovoljstvo turističkom ponudom u Zadarskoj županiji – *Pleasure to the tourist offer in Zadar County*

Na upit o zadovoljstvu elementima turističke ponude ispitanici u ZŽ najviše su zadovoljni sa ljepotom prirode i ekološkom očuvanošću te su u rang od 1 do 5 dali najveću prosječnu ocjenu 4,14. Sa ljepotom prirode i ekološkom očuvanošću najviše su zadovoljni ispitanici iz Austrije, Italije, Njemačke, dobi starije od 26 godina, te po zanimanju sve kategorije.

Nešto niže prosječne ocjene dodijelili su za: gostoljubivost i sigurnost

kvaliteta usluge i smještaja	3,70
kulturno spomeničke vrijednosti	3,66
športsko rekreativna ponuda	3,49
gastronomskom ponudom	3,33.

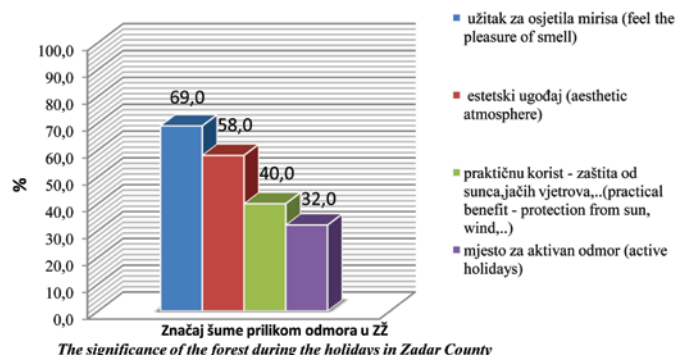
Na pitanje o značaju šume prilikom odmora u ZŽ, 69 % ispitanika se odlučila za odgovor „predstavlja užitek za osjetila mirisa“ te 58 % ispitanika za „estetski ugođaj“ (slika 2). Estetski ugođaj odabrali su turisti iz Hrvatske i «druge zemlje», dob od 26–35 godina, te slobodna profesija.

Po pitanju broja posjeta ispitanika zaštićenim objektima prirode koji se nalaze u ZŽ ispitanici, najviše je posjećen NP Paklenica (39 % ispitanika), PP Vransko jezero je sljedeći po posjećenosti (17 % ispitanika), a PP Telaščica je najmanje posjećen (9 % ispitanika).

To se odnosi na ispitanike svih dobnih skupina, zanimanja i svih ispitanih zemalja, osim za goste iz Hrvatske koji su najviše posjetili PP Vransko jezero.

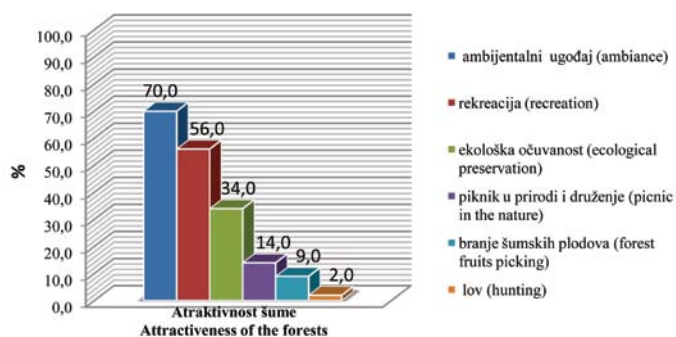
Stav o šumi – Attitude towards forests

Ispitanike najviše privlači u šumu ambijentalni ugođaj šume (70 %), slijedi rekreacija (56 %) i ekološka očuvanost (34 %), slika 3. Ambijentalni ugođaj šume najviše je privlačan za Talijane, Slovence, Hrvate i «druge zemlje», dok Austrijanci i

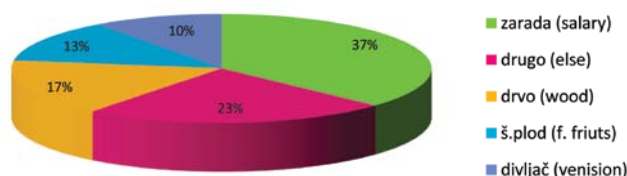
Slika 2. Značaj šume prilikom odmora u Zadarskoj županiji

Figure 2 The significance of the forest during the holidays in Zadar County

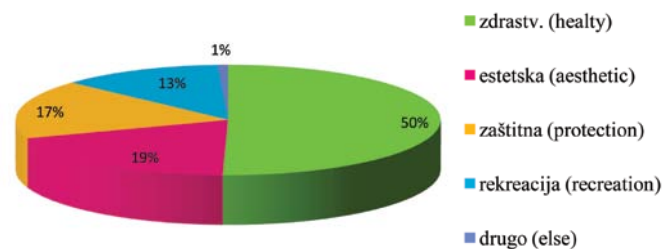
Slika 3. Atraktivnost šume

Figure 3 Attractiveness of the forest

Slika 4. Materijalna vrijednost šume

Figure 4 Material value of forests

Slika 5. Nematerijalna vrijednost šume

Figure 5 Non-material value of forests

Nijemci više odlaze u šumu radi rekreacije. Ambijentalna privlačnost šume je na prvom mjestu kod svih dobi kao i kod svih zanimanja. Izuzetak su jedino umirovljenici koji su odabrali rekreaciju. Piknik u prirodi i druženje je izabralo 14 % turista, a branje šumskih plodova 9 %. Samo 2 % zainteresirano ih je za lov.

Više od jedne trećine ispitanika smatra da je zarada dobivena iz šume glavna materijalna vrijednost šume, te 50 % ispitanika smatra da je zdravstvena uloga šume (zrak, uravnoteženija klima) najvažnija nematerijalna vrijednost šume. Razlike nema po zemlji, dobi i zanimanju, osim što Slovencima i Austrijancima zarada nije najbitnija materijalna vrijednost šume već ponuđen odgovor „drugo“.

Na pitanje je li šuma u vizuri za njih ima značaj pri putu i oko smještajnog objekta, ispitanici su imali mogućnost odgovora sa ocjenom od 1 do 5. Ocjena 1 je najmanja ocjena, a 5 najviša ocjena.

Ispitanici su ocijenili značaj šume u vizuri oko smještajnog objekta sa visokom 4,37 prosječnom ocjenom. Najveću ocjenu dodijelili su ispitanici iz Slovenije, dob od 26–35 godina, te službenici.

Prosječna ocjena za značaj šume u vizuri prilikom putovanja je nešto niža i iznosi 3,88. I u ovom slučaju Slovenci i službenici daju najveći značaj šumi prilikom puta, ali po dobi to je nešto starija starosna skupina od 46 do 55 godina.

Dodatnu taksu za zaštitu, očuvanje i ekološke koristi koje šuma pruža turistu u okolici destinacije u kojoj provodi odmor spremno je platiti 44 % turista, dok ih 56 % nije spremno. Spremnost za plaćanjem iskazali su Hrvati i «druge zemlje», dob stariji od 46 godina, te gosti po zanimanju umirovljenici i slobodna profesija.

RASPRAVA

Discussion

Uspoređujući naše rezultate s rezultatima sličnih istraživanja na području Zadarske županije kao što su Čorak, Marušić i dr. (2005.) i Weber, Marušić i dr. (2002.) provedenih u periodu od 1987. do 2004. godine u sklopu programa „TOMAS-stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj“ dobivamo vrlo slične rezultate i očekivane trendove.

Zadržala se je struktura najbrojnijih turista s obzirom na dob i obrazovanje (30–50 godina) i povećava se udio obiteljskih dolazaka. U porastu je motiv za dolazak u Zadarsku županiju radi upoznavanja prirode 68 % i zaštićenih prirodnih vrijednosti 53 %, s prijašnjih 22 % (uglavnom radi provođenja pasivnog odmora) i opuštanja 67 %.

Interesantno je da se povećava broj gostiju koji su prvi puta došli u županiju s prijašnjih 36 % na sadašnjih 72 %.

Još uvijek su glavni izvor informacija o destinaciji turističke agencije sa 46 %, dok je slijedi internet sa 43 %. Ostalo otpada uglavnom na preporuku i ugođaj prijašnjih boravaka.

Ljepota prirode i ekološka očuvanost i dalje pruža najveće zadovoljstvo gostima u Zadarskoj županiji. Popravila se je gostoljubivost domaćeg stanovništva, ali se nešto smanjila sigurnost.

Rezultati istraživanja i usporedbe otkrivaju i one kritične točke ponude u Zadarskoj županiji. Smanjila se kvaliteta usluga i smještaja ili preciznije rečeno ne pratimo te trendove i razvoj u tom segmentu turističke ponude. Vrlo nizak stupanj zadovoljstva gosti i dalje iskazuju s prezentacijom i ponudom kulturno-spomeničkih vrijednosti te sportsko-rekreativnoj ponudi u našim destinacijama. Isto tako sve je lošije ocijenjena gastronomska ponuda. To je možda u suprotnosti s našim mišljenjima o izvornosti i kvaliteti naše hrane. Ako to i stoji, onda je svakako opet problem u načinu, prezentiranju i trendovima gastronomske ponude što se može uočiti na primjeru Istarske županije.

Također, vrlo slične rezultate dobijemo kada usporedimo ovo istraživanje sa rezultatima Vuletić (2002) koja je kao reprezent (pilot projekt) turističke, rekreativne i ekonomske vrijednosti šuma u turističkoj destinaciji uzela otok Korčulu. I ovi rezultati pokazuju da su ljepota i ekološka očuvanost ono što najviše privlači goste na našu obalu i otoke. Najveća privlačnost šuma je u njezinom ambijentalnom ugođaju kao i u rekreativnoj funkciji. I ostali odgovori su slično rangirani.

Kako anketirane turisti u ZŽ nisu bili ispitivani o visini iznosa koji bi bili spremni platiti za turističke i rekreativne funkcije koje šuma pruža, korišten je iznos koji je dobiven na otoku Korčuli.

Vuletić (2002) utvrdila je ukupni monetarni iznos vrijednosti turističkih i rekreacijskih usluga šuma od 103 kn/ha/god ili pak 1,37 kn po noćenju, a čine ga vrijednosti stvarne

i opcijske ponude turističkih i rekreacijskih usluga šuma. Ukoliko se primjeni iznos od 1,37 kn po noćenju koji je dobiven na otoku Korčuli, te pomnoži sa prosječnim ostvarenim brojem noćenja u Zadarskoj županiji od 2001–2005. godine, (4.741.376) dobije se ukupni monetarni iznos vrijednosti turističkih i rekreacijskih usluga šuma od 6.495.685 kn godišnje. Dobiveni iznos bi se trebao umanjiti sa monetarnim iskazom štetnih utjecaja od emisija pokretnih i nepokretnih onečišćivača.

ZAKLJUČCI

Conclusions

1. Ovo istraživanje potvrđuje uloga šuma i šumarstvu u turizmu i zaštiti prirode u Zadarskoj županiji s obzirom na turističko-rekreativnu funkciju šuma koje svojim položajem, izgledom ili nekim drugim funkcijama povećavaju turistički promet.

2. Na četiri izabrana različita turistička lokaliteta (hotel Alan u Starigradu, hotel Kolovare u Zadru, TN Zaton u Zatonu i TN Crvena luka u Biogradu) koja u svom sastavu imaju šumu izvršena je valorizacija OKFŠ-a, odnosno valorizacija turističko-rekreativno-zdravstvene funkcije šuma, uzimajući u obzir sve relevantne parametre za ocjenjivanje.

Najveću ocjenu za OKFŠ-a, pa tako i najveću vrijednost koja iznosi 520.000,00 kuna po hektaru ima turistički lokalitet hotel Alan u Starigradu koji se nalazi u neposrednoj blizini NP Paklenica. Iza njega su TN Zaton (430.000,00 kuna po hektaru) i TN Crvena luka sa 405.000,00 kuna po hektaru. Najnižu ocjenu, odnosno najnižu novčanu vrijednost za OKFŠ-a (180.000,00 kuna po hektaru) ima hotel Kolovare, što je i razumljivo budući da se radi o gradskom tranzitnom hotelu.

Sva četiri lokaliteta dobili su za turističko-rekreativno-zdravstvenu funkciju šuma maksimalnu ocjenu četiri. Ocjena 4 odgovara vrijednosti od 34.000,00 kuna po 1 hektaru.

3. Na istim lokalitetima obavljena je i metoda anketiranja, na način slobodnog popunjavanja od strane ispitanika koji odgovaranjem na više vrsta pitanja osiguravaju dovoljnu objektivnost odgovora. Statističkim metodama dokazana je valjanost uzorka ispitanika. Rezultati pokazuju da ispitani turisti na odmoru u ZŽ navode važnost šume pri odabiru odredišta za odmor i želju za izvođenjem raznih aktivnosti na prostoru šumske cjeline. Najviše je turista iz Italije (41 %), dob od 36–45 godina (34 %), zanimanje «službenici» (22 %). Informacije o turističkoj ponudi dobivaju preko turističkih agencija (46 %) i interneta (43 %). Najviše žele upoznati prirodu (68 %) i zaštićene objekte prirode (53 %), (zapaženi trend u odnosu na istraživanje Instituta za turizam iz Zagreba, TOMAS – Ljeto 2004).

Značaj šume u vizuri oko smještajnog objekta ocijenjen je sa visokom prosječnom ocjenom 4,37 (na skali od 1 do 5), dok je značaj šume pri putovanju nešto manji (3,88). Šuma im predstavlja užitak za osjetila (69 %) i estetski ugođaj (58 %). Dodatnu taksu za zaštitu, očuvanje i ekološke koristi koje šuma pruža spremno je platiti njih 44 %. Od turističke ponude ZZ, turisti su bili najzadovoljniji sa ljepotom prirode i ekološkom očuvanosti ocijenivši sa prosječnom ocjenom 4,14.

4. Evidentiran broj posjetitelja (broj prodanih ulaznica) pokazuje velik broj posjetitelja u NP Paklenica i u PP Telaščica. Moguć razlog za slabijom posjećenošću PP Vransko jezero je slabija promidžba kao i nedovoljna ponuda izletničkih sadržaja.
5. Ispitujući osobni stav ispitanika o šumi, zaključujemo da ih šuma najviše privlači kao ambijentalni ugođaj (70 %) ali i kao prostor za rekreaciju (56 %). Međutim upravo su športsko-rekreativnu ponudu u ZZ ocijenili sa ocjenom 3,49 na skali ocjena od 1–5, i tako je stavili na predzadnje mjesto (na zadnjem mjestu je gastronomska ponuda). Rezultati pokazuju da postoji veliki interes turista za rekreativnim boravkom u šumi, ali ponuda samo djelomično zadovoljava njihovu potražnju.
6. Svjetski je trend da razina obrazovanja u svijetu sve više raste. Poznato je da je visoka razina obrazovanja blisko povezana i sa zahtjevima i potrebama za rekreativnim aktivnostima u vanjskim prostorima. Trend je takav da turisti danas traže aktivni odmor s kvalitetnim doživljajima, te vrlo blizak dodir s kulturnom i prirodnom baštinom i lokalnim stanovništvom. Tako bi, u cilju poboljšanja turističko-rekreativne ponude šuma, određene šumske cjeline trebalo obogatiti sadržajem (aktivan odmor, rekreacija, edukacija) ili prenamijeniti u turističke i rekreativne svrhe, bez izuzimanja iz šumskog područja.
7. Prijedlozi za poboljšanje šumskih cjelina u turističke i rekreativne svrhe su: korištenje protupožarnih prosjeka za šetnju, trčanje i vožnju biciklom, uređenje vidikovaca i odmorišta (piknik, klupe/stolovi), teleskopi na kovanice, iznajmljivanje dvogleda, poučne šumske staze, turističke karte i vodiči staza, info punktovi, informativne table, škole i radionice na otvorenom, edukacije i seminari, mali botanički parkovi, organizirani izleti. Budući da je došlo do znatnog smanjenja prihoda od naknade za korištenje OKFŠ-a, trebalo bi razmišljati o mogućnosti ulaganja u turističko-rekreativnu ponudu šuma izdvajanjem sredstava iz turističkih prihoda.
8. Ovakva sociološko-ekološka istraživanja obavljaju se u razmacima od 5 do 10 godina. Stoga su ova istraživanja predstavljala uvod u slična i opširnija istraživanja, koja se i dalje provode, a predstavljaju prvi znanstveni prilog ovoj problematici. Rezultati nas dovode do zaključka da uključujući šume u turističku ponudu pomažemo obli-

kovanju kvalitetnijeg turističkog proizvoda, a istovremeno pružamo nove mogućnosti stvaranja prihoda za ulaganje u mediteranske šume i financiranje mediteranskog šumarstva.

LITERATURA

References

- Bartoluci, M., 1995: Razvitak sportsko-rekreativnog turizma u Hrvatskoj. *Acta Turist.* 7(2):105–222., Zagreb.
- Biškup, J., V. Vondra, 1995: Sociological Analysis of Public Opinion of the Inhabitants for the Coastal Forest Reconstruction and protection project. *Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.* 1–239., Zagreb.
- Biškup, J., V. Vondra, 1996: Sociološka analiza javnog mišljenja žitelja priobalnog područja za projekt zaštite i obnove priobalnih šuma. *Šumarski list CXX(5-6):* 243–259., Zagreb.
- Čorak, S., Z. Marušić, Z. Hendija, N. Ivandić, 2005: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj-TOMAS ljeta 2004. Izvještaj za Zadarsku županiju. Institut za turizam. Zagreb.
- Golubović, U., 1978: Utvrđivanje vrijednosti konkretne turističko-rekreativne šumske sastojine s raznih aspekata. *Šumarstvo i prerada drva.* str. 93–108., Sarajevo.
- Horak, S., P. Tadej, 1995: Vrednovanje šuma u turizmu hrvatskog priobalnog pojasa. Institut za turizam. Zagreb, 1–38.
- Horak, S., 1997: Utjecaj šumskog pokrova u okolici hotela na cijene hotelskog smještaja. *Turizam Vol. 45(5-6):* 125–138., Zagreb.
- Horak, S., 1998: Značaj šuma u obalnom turizmu južne Hrvatske. *Turizam Vol. 46(2):* 59–74., Zagreb.
- Horak, S., S. Weber, 1997: Šume kao faktor atraktivnosti turističkih destinacija: primjer Dalmacije (Hrvatska). *Turizam Vol. 45(11-12):* 275–288., Zagreb.
- Horak, S., Z. Marušić, 2000: Ambijentalna vrijednost priobalnih šuma u turizmu. Institut za turizam. 1–10., Zagreb.
- Horak, S., Z. Marušić, S. Weber, 2001: The Aesthetic and Recreational Value of Croatian Coastal Forests to the Local Population. Final Report. Institut za turizam. 3–47., Zagreb.
- Hrvatske šume, p.o. Zagreb, 2000: Gospodarsko vrednovanje šuma. Zagreb.
- Javna ustanova NP Paklenica, 2013. Starigrad-Paklenica.
- Javna ustanova PP Telaščica, 2013. Sali.
- Javna ustanova PP Vransko jezero, 2013. Biograd.
- Jović, D., 2004: Posjetitelji u Nacionalnom parku Paklenica. *Povodom 55. godišnjice NP «Paklenica».* Paklenički zbornik Vol. 2, 129–134., Starigrad-Paklenica.
- Klarić, Z. E. Kušen, R. Tomljenović, D. Krešić, Z. Petrović, 2006: Lokalni master plan turizma Parka prirode «Vransko jezero» i njegove okolice. Institut za turizam. Zagreb.
- Krznar, A., V. Lindić, 1999: Metodologija vrednovanja korisnosti zdravstvenih i krajobraznih usluga šuma. *Radovi. Šumarski institut.* 34(2): 103–119., Jastrebarsko.
- Krznar, A., V. Lindić, D. Vuletić, 2000: Model vrednovanja korisnosti turističkih i rekreativnih usluga šuma. *Radovi. Šumarski institut.* 35(1): 65–82., Jastrebarsko.
- Marušić, Z.; Horak, S. i Navrud, S., 2005: Ekonomska vrijednost obalnih šuma u turizmu: usporedba triju metoda vrednovanja. *Turizam (53) 2:* 153–164., Zagreb.

- Ocjena turističke ponude Kvarnera (OTPK). Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilište u Rijeci. Opatija 2012.
- Pravilnik o izmjeni pravilnika o načinu obračuna, obrascima i rokovima uplate naknade za korištenje općekorisnih funkcija šuma. NN 39/12.
- Prostorni plan Zadarske Županije, 2006: Sl. Glasnik Zadarske županije, 2/01, 6/04, 2/05, 17/06. Zavod za prostorno planiranje Zadarske županije. Zadar.
- Prpić, B., 1992: O vrijednostima općekorisnih funkcija šuma. Šum. list (6–8): 301–312., Zagreb.
- Sabadi, R., 1997: Vrednovanje šuma u njihovoj ukupnosti. Hrvatske šume, 1–40., Zagreb.
- Sabadi, R., D., Vuletić, J., Gračan, 2005: Croatia. U: MERLO M., L. CROITORU (ur.): Valuing Mediterranean Forests, Toward Total Economic Value. University of Padova, 249–262., Italy.
- Tadej, P., 1996: Zastupljenost šuma i drugih elemenata atraktivnosti u turističkim brošurama. Turizam. Vol. 44(5–6): 95–108., Zagreb.
- Turizam u brojkama. Hrvatska turistička zajednica, 2011. Zagreb.
- Vuletić, D., 2001: Rezultati vrednovanja socijalnih usluga gospodarskih šuma otoka Mljeta, Znanost u potrajnom gospodarstvu hrvatskim šumama: znanstvena knjiga, 579–586, Šumarski fakultet, Šumarski institut. Zagreb, Jastrebarsko.
- Vuletić, D., 2002: Metode vrednovanja cjelovitog učinka turističkih i rekreacijskih usluga šuma za otok Korčulu kao pilot objekt. Disertacija, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
- Vuletić, D; Vondra, V; Szivovicza, L. i Paladinić, E., 2006: rezultati ispitivanja sklonosti turista za boravak u šumi i odnos prema ekološkim i socijalnim uslugama šuma. Rad. Šumar. Inst. Jastrebar. 41 (1–2): 83–90., Jastrebarsko.
- Weber, S., Z. Marušić, i dr., 2002: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – TOMAS ljeta 2001. Izvještaj za Zadarsku županiju. Institut za turizam, Zagreb.
- Zakon o šumama, NN 140/05. Zagreb.
- Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13. Zagreb.

Summary

General forest functions are the key holders of the value of Mediterranean forests. The basic aim of the implemented research was to determine the role of forests and forestry in tourism and nature protection. The attention is drawn to the tourist-recreative function of forests as the elemental component of forest functions of general benefit which, by their position, appearance or some other functions, increase the tourist business.

Assessment of forest functions of general benefit was done in Zadar county together with the evaluation of the tourist-recreative function and other forest functions of general benefit, taking in consideration all the relevant parameters for assessment according to the Book of rules on forest management (111/06.) and the Book of rules on determination of the fee for transferred and limited rights on forest and forest land (NN 131/06), in chosen tourist localities (Hotel Alan, Starigrad – Paklenica; Holiday village Zaton, Zaton; Holiday village Crvena Luka, Biograd and Hotel Kolovare in Zadar) where the tourist survey was implemented.

The chosen method of survey is individual filling in of a questionnaire on the side of tourists. The survey was divided in four thematic units: socio-demographic profile of a tourist, motivation to come and satisfaction with the offer of Zadar county as a tourist destination, and attitude toward forests. Research results have shown that tourists on vacation in Zadar county mostly desire to see the nature (68 %) and protected nature objects (53 %), and they are most satisfied with the beauty of nature and ecological preservation. Forest attracts them as ambiance-atmosphere and place for recreation activities. The examinee characteristics like the country of permanent staying, occupation and age had affected their pointing out of relevance for certain factors.

Based on the research at the end of the work, there are propositions for the improvement of a part of forest space for tourist and recreation purposes, inclusion into the tourist offer of the Zadar county and making new incomes for the Mediterranean forestry.